

banks in the direction of banking activities, this assessment measures used in terms of their effectiveness and specifically mentioned complex effective immediate action.

Keywords: financial crisis, stabilization measures, commercial banks, the banking system, the National Bank of Ukraine.

УДК 336.[76+742]

Доц. Л.М. Чиж, канд. екон. наук –
Львівський НУ ім. Івана Франка

РИНОК ЗОЛОТИХ МОНЕТ: ЕВОЛЮЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Досліджено сутність ринку золота та ринку золотих монет. Вивчено еволюцію та історичні особливості розвитку ринку монет. Виокремлено переваги золотих монет порівняно зі зливками. Проаналізовано основні види тезавраційних монет.

Ключові слова: ринок, ринок золота, ринок золотих монет, золото, золоті монети, золоті зливки.

Монети, що випускають центральні банки різних країн світу, є хорошим вкладенням капіталу, не менш виправданим, ніж у золото. Але, на жаль, не в Україні. Проблема в тому, що ринок монет у нашій країні відсутній як такий. Особливо це стосується тих монет, які є рідкісними, колекційними. Тому, щоб вкладення в нумізматику приносили прибуток, треба як мінімум розбиратися в цінності тієї або іншої монети, і стежити за попитом на дорогоцінні метали.

Проблематикою дослідження ринку золотих монет займалися як вітчизняні та і зарубіжні вчені, зокрема: А. Азриліан, Ю. Блащук, А. Вільямсон, Г. Вознюк, А. Загородній, А. Захаров, О. Матлінг, Р. Скотт. Однак і досі залишаються маловивченими еволюція, сутність та особливості функціонування ринку золотих монет.

Метою роботи є вивчення еволюції ринку золотих монет, сутності та основних засад функціонування.

Для досягнення цієї мети поставлено такі основні завдання:

- дослідити сутність ринку золота та ринку золотих монет;
- вивчити еволюцію та історичні особливості розвитку ринку монет;
- виокремити переваги золотих монет порівняно зі зливками;
- проаналізувати основні види тезавраційних монет.

Як економічна категорія поняття "ринок" відображає сутність економічних відносин, що виникають між суб'єктами економічної системи (виробниками і покупцями) з приводу обміну результатами і умовами (факторами) виробництва. Для проведення нашого аналізу ринок необхідно поділити на ринок реальних товарів і фінансовий ринок.

Ринок реальних товарів – це співробітництво людей один з одним, призначених для того, щоб звести разом з комерційною метою продавців та покупців, а також надати можливість першим продати, другим – купити реальний товар. *Фінансовий ринок* – це певна сукупність економічних відносин з приводу організації і купівлі-продажу вільних грошових коштів та їх перетворення на грошовий капітал [1, с. 6]. На наш погляд, фінансовий ринок має охоплювати: ринок капіталів (інвестиційний ринок), ринок кредитів, ринок

цінних паперів, валютний ринок, ринок золота, ринок дорогоцінних металів, ринок банківських металів.

У "Термінологічному словнику ринкової економіки" визначено *ринок золота* як "центр торгівлі золотом, де регулярно здійснюється його купівля-продаж для промислового використання, придбання іноземної валюти, приватна тезаврація (нагромадження), спекуляція" [2, с. 187]. Таке ж визначення сформулювали й Загородній А.Г. та Вознюк Г.Л. у "Термінологічному словнику ринку фінансових послуг" [3, с. 406].

Стверджуємо, що одним із сегментів ринку золота є ринок золотих монет. У "Енциклопедії банківської справи України" *ринок золотих монет* розглядають як частину ринку золота, об'єктом купівлі-продажу на якому є нумізматичні, обігові та зливкові золоті монети. Монети, які обертаються на ринку золотих монет, класифікують за їх якістю [4, с. 463].

Загородній А.Г. визначає *ринок золотих монет* як частину ринку золота, об'єктом купівлі-продажу на якому є нумізматичні, напівнумізматичні, обігові та зливкові золоті монети. Близько 15-20 % видобутку золота використовують для карбування монет [3, с. 406]. Можна назвати дві головні причини, у зв'язку з якими золото стало грошима. Перша – унікальні фізичні властивості, які надають рівноцінність і подільність усім частинам металу, що стають монетами або зливками, зберігаючи свої властивості. Інша – рідкість і розсіяність золота у надрах землі, тому максимальна, порівняно зі звичайними металами, складність видобутку із руд.

Золото функціонувало як гроші ще в далеку давнину, на початковій стадії розвитку товарного виробництва. У цей час золоті гроші мали форму злиwkів різної ваги. Під час торгівлі зливки потрібно було зважувати, подрібнювати та ін. Коли відбувся третій суспільний поділ праці і виділились купці, товарообіг почав набувати більш організованого характеру. Купці прагнули навести порядок у грошовому обігу, для чого вони почали виготовляти зливки визначеної ваги і проби і ставили на них своє клеймо, що підтверджувало вагу і пробу.

Розширення торгівлі та вихід її за межі міст і держав потребувало більш авторитетної гарантії точності ваги і проби золотих злиwkів. Поступово такими гарантами стали корпорації купців, храми, місцева влада. Зі створенням рабовласницьких і феодальних держав починають перебувати в обігу монети, де гарантами виступають правителі країн. Наприклад, перший правитель Єгипту – Менес I – відзначив своє царювання випуском зваженого і клеймованого його ім'ям золотого зливка вагою 14 г [5, с. 99]. Придбання золотих монет, особливо дрібними і середніми власниками, завжди було найкращим способом нагромадження приватних тезавраційних скарбів. На сучасному етапі у зв'язку з розвитком інфляції і відміною в низці країн обмежень на купівлю монет цей процес значно активізувався.

Гуртові партії золотих монет продають і купують поряд зі зливковим металом на кожному ринку. Роздрібною торгівлею займаються банки, спеціалізовані нумізматичні фірми, інколи ювелірні магазини. У деяких країнах золоті монети розповсюджуються через систему поштових послуг. Провідни-

ми ринками золотих монет вважають Цюрих, Лондон, Париж, Нью-Йорк, Брюссель. До 1980 р. великий продаж здійснювався у Франкфурт-на-Майні, однак у зв'язку із поширенням на ці операції податку з обігу їх об'єм різко скоротився.

Центральні банки, зазвичай, виступають гуртовими постачальниками монет для "уповноважених дистриб'юторів", роль яких виконують банки та спеціалізовані компанії. Ринок золотих монет називають двонаправленим, оскільки банки-посередники не тільки продають, а й викуповують монети у клієнтів (звісно, за нижчою ціною). Золоті монети, з погляду покупців, володіють низкою переваг порівняно зі зливками та іншими різновидами інвестиційних інструментів у золото. По-перше, для монет характерна кількісна та якісна визначеність, і тому вони не потребують будь-якої додаткової перевірки. У справжній золотій монеті гарантується належна вага і проба металу, тому її покупець може вважати себе надійно застрахованим від зловживань з боку продавця. Золоті монети, зазвичай, мають невелику вагу, за винятком рідкісних екземплярів, порівняно помірну вартість і тому є доступними для осіб із меншим достатком. Золоті скарби у вигляді монет легше зберігати, транспортувати.

Монетам надається перевага перед золотими зливками через існуючий режим оподаткування. У деяких країнах золоті монети за традицією вважають грошима; тому операції з ними звільняються від прямих податків, а в разі вивозу за кордон ці монети не обкладаються митними зборами. Окрім тезавраторів, операції яких домінують на ринках, регулярний попит на золоті монети, особливо на більш рідкісні різновиди, пред'являють колекціонери-нумізмати. У деяких країнах монети купують для прикрас, а також широко використовують у вигляді подарунків. У Саудівській Аравії і деяких країнах Персидського заливку іноземні золоті монети, переважно англійські, використовувались як справжні гроші у внутрішньому грошовому обігу [6, с. 356]. Ринок золота охоплюють і ринок золотих монет, до яких належать монети нумізматичні, напівнумізматичні, обігові та зливкові.

Останні три різновиди деколи називають інвестиційними або тезавраційними, оскільки їх використовують практично лише для нагромадження (тезаврації) абстрактної вартості шляхом інвестування грошових коштів у високоліквідні вироби із золота (монети). Постачальниками так званих тезавраційних монет є центральні банки різних країн, які карбують такі види монет:

- старі монети, які перебували в обігу, і досі збереглися у сховищах центральних банків, або сучасного карбування, часто із зазначенням року карбування чи без нього (французькі наполеондори, англійські соверени або російські "царські" рублі), які ще називають "нововиробами", тобто монетами сучасного випуску, які карбуються за старими зразками офіційними монетними дворами та окремими приватними фірмами. Не маючи жодного відношення до грошового обігу, "нововироби" спеціально призначені для продажу на ринку банківських металів з метою отримання доходу – різниці між ціною монети і вартістю зливка. Залишки цих монет, які збереглися від переплавлення після відміни золотомонетного стандарту, потрапляють на ринки або через цен-

тральні банки та інші державні установи, або з приватних скарбів, або з колекції нумізматів;

- нові ювілейні монети, присвячені визначній події, що карбуються в обмеженій кількості протягом певного часу і яким надають офіційного статусу законного засобу платежу;
- нові монети з номіналом, які мають статус законного засобу платежу (хоча і не використовуються як гроші) і карбуються постійно;
- монети нумізматичного значення, які слугують предметом колекціонування. Звичайно, поповнення нумізматичної колекції золотих монет – це також сфера приватної тезаврації, але доступна лише багатим власникам. Однак в цьому випадку на перше місце інтересів покупців виходить не саме золото як дорогоцінний метал, а саме монета з її історією виникнення та особливостями випуску та обігу. Нумізмата, зазвичай, хвилює не стільки метал, з якого виготовлена монета, скільки її рідкість, збереженість, сюжет, приналежність до вибраної теми колекціонування. До тезавраційних монет зараховують також маленькі зливки від 1 до 100 г, або в одну тройську унцію чи її частки;
- зливкові монети зі стандартною вагою, кратною тройській унції чи її частині, без номіналу (південноафриканські кріюгеренди, китайські "панди", канадські "кленові листи" тощо). Це золоті зливки, яким притаманна форма і юридичний статус монети, але на яких вказується замість номіналу вага металу. Фактично до цієї ж групи можна зарахувати золоті медальйони, монети приватного карбування та маленькі зливки.

Монети як об'єкт інвестицій у золото можна розглядати і як предмети антикваріату, і як специфічну форму золотих зливків. Щодо першого випадку, то інвестиції у такий вид активів будуть здійснюватись з метою капіталізації різниці в цінах на витвір мистецтва. Незважаючи на потенційну вигідність таких вкладень, адже окрім інвестицій у дорогоцінний метал, кошти вкладються і в об'єкт колекціонування з історичною чи естетичною цінністю, вони можуть бути пов'язані з низкою юридичних обмежень. Окрім цього, відсутність організованого ринку подібних активів робить їх ліквідність спорадичною. Щодо інвестицій у монети як різновид золотих зливків, то подібне вкладання коштів може мати мету перевагу ліквідності. Ваговий та вартісний вираз монет, зазвичай, нижчий за аналогічні параметри золотих зливків. Можливості транспортування також зростають. До того ж зберігання самих монет може тягнути за собою нижчі прямі та трансакційні витрати, порівняно зі зберіганням зливків. Незначний номінал монет робить їх зручними для продажу навіть на неорганізованих ринках. Дохідність інвестицій у золоті монети є достатньо високою та такою, що зазнає коливань у відносно незначному діапазоні. Наприклад, дохідність інвестицій у золоті монети впродовж 1969-1974 рр. становила 9,5 %, упродовж 1974-1979 рр. – 32,4 %, у 1979-1984 рр. – 11,2 %, тоді як за аналогічні періоди дохідність інвестицій у діаманти становила, відповідно, 11,6 %, 13,6 % та 6,1 %, а у картини – 7,3 %, 17,3 % та 1,5 % [7, с. 162]. Достатньо стандартизований вираз самих монет, незначна вартість і популярність серед дрібних інвесторів створює можливість для організації торгів на інституціональній основі. Ціноутворення на них відбувається у вигляді визначення вартості золотого вмісту, виходячи з кількості грам, та премії, яка обраховується понад вартість золота у монеті. У

разі подрапин та інших пошкоджень монети, дрібний інвестор може втратити свою премію.

Найчастіше монети купують колекціонери і багаті люди для подарунку. Монети продають за ціною, рекомендованою постачальником, для забезпечення її єдиної вартості у всьому світі. На ринку дорогоцінних монет можна виділити три цінові сегменти. До масового асортименту відносять монети вартістю 400 грн, які забезпечують основний обсяг продажу. Наступними є монети за ціною від 400 до 2200 грн – високохудожні роботи, які карбуються в незначній кількості. Монети з третього сегменту – дорожчі ніж 2200 грн – купують колекціонери для поповнення власного золотого фонду. Динаміка продажу монет із дорогоцінного каміння повторює динаміку будь-якого ринку "подарункового" напрямку, де найбільший попит спостерігається до Нового року, Різдва, Дня Святого Валентина, 8 Березня [8, с. 53].

Здебільшого торгівля нумізматичними монетами подібна до торгівлі предметами мистецтва і антикварними виробами, де кон'юнктура і рівень цін зазвичай залежать від рідкості і художньої цінності зразків. Тому на відміну від інших типів, нумізматичні монети (і медальйони) не мають регулярних ринкових котирувань, хоча їх ціни завжди, а рідкісних екземплярів – особливо, набагато перевищують вартість металу, що в них міститься.

Торгівлю іншими дорогоцінними металами також здійснюють у стандартних зливках. У розрахунках за золото беруть до уваги масу чистого металу, який міститься в зливках; при торгівлі іншими дорогоцінними металами сплачується загальна маса зливка (враховуючи домішки). Дрібні, нестандартні зливки можуть бути предметом торгівлі на внутрішніх ринках, на яких є відповідний попит місцевих тезавраторів. Більш популярним різновидом вкладень у цій групі інвесторів є купівля золотих монет і медалей.

Таким чином, пошук інвестиційно-тезавраційного попиту на золото зазвичай пов'язане з подіями і явищами міжнародного або місцевого характеру, які або загрожують знеціненню грошей власників, або несуть певну вигоду. Основну масу "інвестиційного" металу, зазвичай, скуповують великі інституційні структури – банки, золототорговельні фірми, пенсійні та інші фонди. Але не залишаються осторонь і дрібні покупці, що знайшло відображення у збільшенні попиту на золоті монети та медальйони. Золоті монети та маленькі зливки пропонують приватним інвесторам один з найпривабливіших шляхів інвестування у відносно невеликі обсяги банківського металу. У багатьох країнах банківський метал, куплений в інвестиційних цілях, не оподатковується ПДВ (враховуючи всі країни ЄС).

Література

1. ЦБ та ГКП : підручник / кол. авт.: А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна, М.І. Савлук та ін. – К. : Вид-во КНЕУ, 2005. – 556 с.
2. Тринько Р.І. Термінологічний словник ринкової економіки: глобалізація, маркетинг, статистика, страхування, фінанси / Р.І. Тринько, О.Р. Тринько. – Львів : НВФ "Українські технології", 2006. – 216 с.
3. Загородній А.Г. Ринок фінансових послуг: термінологічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – Львів : Вид-во "Бескид Біт", 2008. – 544 с.

4. Енциклопедія банківської справи України / редкол.: В. Стельмах (голова) та ін. – К. : Вид-во "Молодь", ІнЮре, 2001. – 680 с.
5. Современный рынок золота / под ред. В.И. Букато и М.Х. Лapidуса. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 2004. – 320 с.
6. Борисов С.М. Золото в экономике современного капитализма : монография / С.М. Борисов. – Изд. 2-ое, [перераб. и доп.]. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 1984. – 478 с.
7. Мельник В.В. Міжнародна інвестиційна діяльність : навч. посібн. / В.В. Мельник, В.В. Козюк. – Тернопіль: Карт-бланш, 2003. – 249 с.
8. Слесарук С. Драгоценная перспектива / С. Слесарук // Эксперт. – 2006. – № 14. – С. 50-56.

Чиж Л.М. Рынок золотых монет: эволюция и особенности функционирования

Исследована сущность рынка золота и рынка золотых монет. Изучены эволюция и исторические особенности развития рынка монет. Выделены преимущества золотых монет по сравнению со слитками. Проанализированы основные виды тезаврационных монет.

Ключевые слова: рынок, рынок золота, рынок золотых монет, золото, золотые монеты, золотые слитки.

Chyzh L. M. Market of gold coins: evolution and functioning features annotation

The essence of the gold market and market gold coins are explored. The evolution and historical features of the market of coins are studied. The benefits of gold coins vs. ingots are outlined. Main types of coins are analyzed.

Keywords: market, market of gold, market of gold coins, gold, gold coins, gold bullions.

УДК 65.012

Фахівець з торгівлі цінними паперами І.Р. Шпакович¹ –
ТОВ "Брокерська контора "Сток-Трейдер"

ПІДПРИЄМСТВА-ТОРГОВЦІ ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ: СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ

Проведено аналіз сучасного ринку цінних паперів України. Розглянуто діяльність підприємств-торговців цінними паперами на фондовому та фінансовому ринках. Досліджено їх значення та частку в ринковій економіці. Проведено моніторинг здійснення угод торговцями цінними паперами.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку фондового ринку України надзвичайно динамічно трансформується його структура, змінюючи при цьому місце підприємств-торговців цінними паперами та їх роль у цій системі. Опираючись на досвід економічно розвинутих країн основним місцем торгівлі цінними паперами є фондові біржі, які в Україні тільки проходять початкову стадію свого розвитку і налагоджують роботу, котра б відповідала міжнародним стандартам. Проте досі більшу частку договорів все таки укладають на неорганізованому ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням діяльності торговців цінними паперами та й фондовим ринком у загалом, українські науковці почали займатися відносно не так давно – з 1991 р. Зокрема ці питання

¹ Наук. керівник: проф. О.С. Кузьмін, д-р екон. наук – НУ "Львівська політехніка"